

Ábrahám Nóra

FÉRFI ÉS NŐ SZEREPJÁTÉKA A TUDÁSBAN,
MITOLOGIKUS SZIMBÓLUMOK ÉS REJTJELEIK A TÁRSADALOMBAN

A Kapitány Gábort köszöntő kötet, *A tudás mítosza* alapján

[DOI 10.35402/kek.2021.4.8](https://doi.org/10.35402/kek.2021.4.8)

Írásomat a kulturális antropológia két jeles kutatóját, házaspárját köszöntő, elsősorban Kapitány Gábor születésének 70. évfordulóját ünneplő kötet bemutatásaként fogalmazom.¹ A cím, mint *A tudás mítosza* eleve felveti azt a kérdést, mit jelenthet ez Kapitány Ágnes és Kapitány Gábor relevációjában? Annyi bizonyos, hogy ez a két ikonikus tudós-alak az emberi személyiség, a társadalom szimbolikáját, viselkedését és kulturális jelenségeit, rejtjeleit olvasó és értő kutatói. Az előszóban kiderül, hogy mindannyian, akik ebben a kötetben írtak tanítványok, pályatársak, kollégák és barátok, akik ekképp rójják le tiszteletüket a Kapitány-házaspár előtt. A könyv tematikája követi a házaspár tollából származó *Rejtjelek II.* könyvében található, a személyiség megismerését és a társadalmi-kulturális elemzés szempontrendszerét és módszertanát.² Mítosz és tudás, társadalom és tradíció miként kapcsolódhat? Milyen összefüggéseket és milyen jelenségtereket jeleníthet meg? Maurice Halbwachs írása mutat rá, miért szükséges a társadalom egyes rétegeiben megőrizni, funkciójuk szerint azonosítani szimbólumokat, konvenciókat, rítusokat, szerepeket és jelentéstereket. Indoklása azt mondja ki, a hit és a teremtető alapvetéseiként szükséges kiindulópont és viszonyítási alap a hagyomány,³ minek értelmében a korábbi társadalom és a társadalmi fejlődés egymást követő szakaszai öröklődnek tovább a jelenben. Az egyes társadalmi terek között lévő kulturális értelmezés és jelentésteremtésbeli különbségek pedig embercsoportokat, közösségeket jelölnek meg. Ez a társadalmi erő-ellenerő, hatalom és pozíció, kultúra-szubkultúra egymással ellentétes viszonyrendszer tartja egyensúlyban magukat a társadalomban zajló kulturális folyamatokat, a változás-változtatás lehetőségeit és a fejlődést.⁴ *A tudás mítosza* című könyvben Antalóczy Tímea és Povedák István

szerkesztésében egészen érdekes mitikus világ tárul a szemünk elé. Olvashatunk benne a tudás mítosztörténetéről, férfias és nőies tudásról, hősökről és társadalmi terek elemzéséről, hálózatrendszerekről és a mai napság igencsak felértékelődött online-tér szerepéről. A tudományos kutatás konstansan elvasztja a felgyűjtött folklorisztika kategóriájába tartozó kutatási eredményeket a közösségi kultúrától. Talán ez lenne a legnagyobb erénye az antropológiai tárgyú kutatásoknak és társadalmi vizsgálatoknak, hogy ezt a hézagot a tudományos kutatás területén megszüntesse és a mindennapokban fellelhető, értéket őrző és felmutató kategóriát teremtsen. A társadalom kulturális jegyeinek megismerése és értelmezése, az egyes szubkulturális jellegek rész meghatározása és vizsgálata definiálja a társadalom egészére vonatkoztatott szimbolikus értelmezést. Ennek alapköveinek letételét pedig éppen a Kapitány-házaspár munkája jelenti. A két kutató neve pedig kutatásaikban, eredményeikben, könyveikben is összeforr, munkásságuk nem választható külön egymástól. Ami pedig a házaspár munkásságát teszi a kulturális antropológia területén kiemelten fontossá, az a kortárs kultúrába beépült és szimbolikájában fellelhető keleti és nyugati kultúra eleminek felismerése és hatásvizsgálata. A kortárs világkép és korszellem kulturális exportjában szimbolikus megjelenő mitologikus férfi-női szereptudat sajátos jegyei különleges jelentéstereket eredményeznek. Engem legjobban ez az összetartozás-élmény, ez a mitikus férfi-női megosztott és összetartozó világ érdekelne, mennyire tekinthetjük, ha tekinthetjük a tudás platformján egyenértékűnek férfiakat és nőket? Épp ezért kell megfogalmazni azt a kérdést is, hogy miképp lehet tudós és társ férfi és nő? Létezik-e mitológiai megfeleltetése a tudás nemének? Ha igen, mi a szerepe, miként különböztethetjük meg? Antalóczy Tímea és Povedák István előszóiban a könyvet öt részre tagolja, úgymint a tudás „elmélete”, a tudás mítoszában társas aspektusa, a tudás mitikus dimenziója, a kortárs művészet mitikus terei és a hit modern mitológiája.⁵ Rab László aján-

1 Kutatásomat jelenleg a Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktoriskolájának Néprajz-Kulturális Antropológia programjában folytatom.

2 Kapitány 1995:11.

3 Halbwachs 2021:195.

4 Halbwachs 2021:202.

5 Antalóczy–Povedák 2020:9-14.

lőszövege Ádámmal és Évával, az első emberpárral kezdi, akik a tudásra szomjazva kíváncsivá lesznek és Éva a kígyó ármánykodása nyomán leszakítja az almát, amiért Ádámmal együtt kiutasítottak a paradicsomból. Ám az első férfi, akit Isten a saját képére formált, hogyan tud bánni a nővel? Mit képviselhet a tudásban a férfi és mit a nő? Az alma valójában a bűn gyümölcse, vagy a tudásé? Mit is képvisel a szabadkőművesség szimbólumrendszere? Alakok-testek-terek és jelentésváltozásaik miként mutathatók fel? Mindez hogyan mutatja be a jelen társadalmát? Hol van a társadalmi tér határa? A társadalom érzékenysége a hatalom dominanciája hatására milyen jelentésteret generál? Írásom ezekre a kérdésekre válaszokat keresve mutatja be *A tudás mítosza* címmel megjelent könyvet.

A férfi és nő alkata a mitológiában – a társas aspektus

A férfi életerős, tudásra nyitott alkata a mitológiai jelképrendszerben a Nap princípiumával kapcsolódik össze. S ha ő a Nap, egyértelműen vezetésre született, az őt körülvevő dolgokat uralma alá kell vonnia. Az élet őerte és általa létezik. Ennek fényében pedig belép a hatalom fogalomköre is. Hozzá kapcsolódik még a phallosz, a penge, a kard szimbolikája is.⁶ A mitológiában az ég, a villám, a harc, a győzelem és a harmónia is férfias kategóriát jelenít meg. A férfias tudás ennek értelmében elme-orientált, céltudatos mentális és racionális kategóriát jelent. A tudomány megszületésétől kezdve leginkább a férfiak területéhez tartozott és tartozik, aminek okán ez a férfias dominancia jellemzi.

A női tudás, az anyagi lét, a materiális javakhoz kapcsolódik elsősorban. A Hold princípiuma kapcsolódik hozzá, ami inkább a rejtett-tudatalatti tudást jellemzi. A termékenység, az utódok táplálása-nevelése leginkább a női tudás megjelenítője, ami így a női szerepkört is meghatározza. Az ék, ami megtart, támaszt és egyensúlyt ad, csakúgy, mint a föld, vagy épp maga a káosz, amiből harmónia teremhet, vagy a ló női megfelelője, a kanca mind-mind mitikus női szimbólum. A napmítoszokban ló és lovása, mint Hold és Nap együtt a teljesség, a sötétség feletti győzelem jelképe, kettősükben egyesül a négy elem.⁷ Ugyanakkor a női tudás intuitív-holisztikus szemlélete és leginkább jellemzője mégis kiemelésre kell kerüljön.

6 Jankovics 1996:9.

7 Jankovics 1996:132.

A nap-hold mítosz fordított jelentéstársítására is találunk példát, úgymint Amateraszu napisten-nő személyében a távol-keleti japán mitológiában, akinek éppen férfi társa Szuszanoo a „heves indulatú férfi” a hold analógiája, aki minduntalan összerontja munkáját.⁸ De a nő azonosságot jelenthet a sárkány, a szél, a repülés szimbólumával is. Ez a jelentésváltozás pedig különleges vizuális kulturális jelenségként a kortárs művészet mitikus terében animációs filmekben is megőrzött értéként van jelen. Említésre méltó kiváló példái ennek Mijazaki Hajao *Földtenger varázslója* című anime filmje és a Laika stúdió *Kubó és a varázshúrok* címmel megjelent stop-motion technikával kivitelezett kitűnő egész estés animációs filmjei. A *Földtenger varázslójában* a fiú, aki megöli saját apját, a királyt és ellopja kardját. Egy varázsló segítségével talál rá valódi önmagára és tanulja meg a dolgok igazi nevét. Természetesen a konfliktust ebben a filmben is egy nő jelenti, egy boszorkány, aki szövetséget kötött a gonosz szellemekkel az örök élet jegyében. A fiút egy kislány menti meg, aki megtanítja megbecsülni az életet, és aki képes sárkánnyá változni és legyőzni a gonoszt. Mert az örök élet nem a mindennek felett lévő uralomban és az önös érdekek hajszolásában rejtezik, hanem az élet szeretetében és az emberi kapcsolatokban. Ez az, ami az igazság kardját is vezeti, amit csak az élet védelmében lehet kihúzni hüvelyéből. A *Kubóban* pedig a nagypapa a gonosz Holdkirály, akivel az unokájának kell megküzdenie a Nap vértjében (a kard, a páncél és a sisak), amit alakváltott szülei, egyszervolt szamuráj apja és démoni szellem anyja segítségével talál meg. Szülei megváltója a szerelem volt, ami akkor született, amikor harcuk közben egymás szemébe nézve örökre elköteleződtek egymás iránt. Erre válaszként a Holdkirály bosszúja a száműzetés volt és megszületett unokája egyik szemének elvétele. A valódi kiválasztott hős pedig akkor válik a legerősebbé, amikor a gonosz azt hiszi, mindentől megfosztotta, mindenét elvette, teljes megaláztatással büntette. A Holdkirályt legyőzni pedig nem erővel lehet, hanem a szeretet erejével és az ősök emlékezetével.

Vannak a görög mitológiában a férfias és nőies alkatnak ellenpéldái is. Például Pallasz Athéné, akinek anyja a mitológiai lexikon szerint Métisz, a bölcsesség istennője, Zeusz első felesége. Zeusz lenyelve Métiszt, a fejéből szülte meg Athénét, aki erős, okos, félelmetes, harcias és szűzies istennő hírében állt.⁹ Hasonló hozzá Antigoné alkata. Ilyen példa

8 Jankovics 1996:14.

9 Csiffáry 2008:90.

még Héphaisztosz is, akit Zeus harmadik felesége, Héra egyedül fogant és szült, hogy ne maradjon el férje mögött. Sántán született, ezért anyja leejtette őt az Olimposzról, és kovács lett.¹⁰ Héphaisztosznak és Athénének is született gyermeke Héphaisztosz erőszaktevése közben lecseppent spermájából, akit Gaia nevelt fel. Erikthoinosz, a kígyólábú találja fel a szekeret, a szántást.¹¹ Vagy a meghaló és feltámadó Istenkép Dionüszosz személyében, aki a szőlő, a bor és a mámor istene, aki szerelmi bánatától szenvedő Ariadnét veszi feleségül, aki öt fiúgyermeket szül neki.¹² De számunkra mégis a Nap és Hold abszolút megfelelői, Apollón és Artemisz szimbolikája fontos. Apollón és Artemisz anyja Létó volt, Zeus második felesége. Apollón a Nap megfelelője, kíméletlen harcos, az idő és a mérték ura, a termékenység elősegítője, a zene, a harmónia és a költészet istene.¹³ Artemisz a vadászat és a természet istennője, az élet és a halál ura, ő házassítja össze a szerelmeseket, veszi gondjaiba az újszülött gyermeket, a serdülőkorba lépő fiúkat, lányokat, a hold, a női ciklus, a szülés istennője, akinek tiszteletére vért áldoznak.¹⁴

A mitologikus világ Istenképei minden esetben férfiak és nők, akik a teremtésben minduntalan egyesülnek. A keleti és a nyugati mitológiában hasonló jelentéstartalmakat hordoznak akkor is, ha a nemeket tekintve fordított jelentéstársítást alkalmaznak. Az utazás, a feladat, a szerepkör egymást kiegészítő hősalakokat jelenít meg. Erős képi szimbólumaikban pedig mindenképp az összetartozást erősítik, ami ezáltal a termékenység abszolút megfelelője. Ezért pedig szólni kell a szerelemről is, ami megváltó erővel, mély összetartozással köti össze a férfit és a nőt. Talán úgy lehetne jellemezni ezt a szerelmet, mint ami nem pusztán földi és testi kapcsolódás. Nem fizikai síkon megvalósuló, a szaporodást célként tekintő szerelemről van szó. Egymást szomjazó és egymást kölcsönös viszonyban tápláló összetartozó szerelmeseket kell értenünk a szerelem megváltó erejében összekapcsolódó emberpár alatt. Ezt írja le Salamon király az *Énekek Énekében*, és hasonló fennköltséget fogalmaz meg Hamvas Béla *Láthatatlan történetében* Héloise és Abélard összetartozásában. Az *Énekek Éneke* virágzó liliomok, szőlő, galambok, rókák és szarvasok szimbólumai

között megjelenő szerelmes nő úgy jellemzi, mint aki a férfit lelkével szereti, és csak akkor várja látni, ha ő akarja. S ha a kedves eljön, leveti ruháját és megmosdik, hogy őt ajtaja hasadékát megnyitva kertjébe beeresse és ölelje őt.¹⁵ Ez az összetartozás-élmény volt az, ami Sulamitot Salamon király helyett szerelmeséhez, a pásztorhoz kötötte. Héloise és Abélard szerelme hasonlóképp mellőzi a sexualitást, a fizikai síkon túlmutató ikerlélek kapcsolatként írja le Hamvas Béla. Váratlan, aszimmetrikus csodaként jellemzi Hamvas, ami a természet ösztönösségében nem megtalálható. A szerelemhez valami természetfeletti-Isteni beavatkozás kell, hiszen ezek a világok másként nem találkozhatnak.¹⁶ Szaporodás helyett teremtésről beszél, ami összeköthet férfit és nőt. A házasság szentsége magasabb felszentelődést kíván, világos, nyilvános, szép és büszke természetű. Nem a testek találkoznak, hanem a psychék kelnek egybe, tartoznak össze. Merész, megvalósíthatatlan, szinte lehetetlen és különlegesen ritka az effajta igaz szerelem. A tudásban miként jelenhet meg ez a sajátos jelleg, ami a férfit és a nőt alkata alapján jellemzi? A nő ezer arca és állandó változékonysága minduntalan fejtörést okoz és okozott a férfi, vagy éppen a keresztény egyház számára. Hogyan értelmezhető a tudás mitológiája a történeti szempontrendszer alapján?

A tudás mitológiája történeti korszakokban – mint a tudás „elmélete”

A tudás egy adott korban és közösségben megjelenő kulturális értékeket és eredményeket összerendező gyűjtőfogalomként meghatározható.¹⁷ A tudás mitológiájában a természetfeletti tudás közvetítője a sámán. A közösség sorsát határozza meg az általa közvetített tudás. A néphitből azt is tudjuk, hogy sámán sem csak férfi lehet. Nem a nemiség határozza meg ezt a szerepet, hanem a képesség a szellemvilággal való kapcsolatteremtésre. Akik a társadalomban valamilyen különleges tudást birtokolnak, olyan foglalkozást űznek, ami kívülállóvá teszi őket. Ilyen foglalkozás a férfiak esetében a kovács, a molnár, a pásztor, a nők esetében a vajákos, vagy a bábaasszony. A fém megmunkálása a tűzzel, a gabona megőrlése a víz és a kő segítségével, vagy

10 Csiffáry 2008:173.

11 Csiffáry 2008:138-139.

12 Csiffáry 2008:124-125.

13 Csiffáry 2008:72-75.

14 Csiffáry 2008:81-84.

15 Biblia 2002:660.

16 Hamvas Héloise és Abélard 8. <https://web.archive.org/web/20130216033801/http://hamvasbela.org/szavak/heloise.html>

17 Kapitány 2020:27.

az állatokkal bánás, azok szaporítása és őrzése mind különleges tudáshoz és képességekhez kötöttek. A gyógynövények nevének és hatásainak ismerete és a gyermek megfogása és világra segítése szintén nem általános tudást és képességet igénylő feladat. A közösség számára nélkülözhetetlen tudással rendelkeznek, épp ezért nem lehetnek átlagos tagjai a társadalomnak. A közösséget kiszolgálják, de viszonyuk a társadalommal mégis marginális, mivel titkos és a közösség számára misztikus tudást birtokolnak. Értem ezalatt a pozitív és egyszerre negatív megítélést is, ami félelem és tisztelet sajátos elegye. A néphit erre vonatkozóan számos alakot, hiedelmet és babonát örökít meg. A férfias tudást jellegét tekintve nagyobb tisztelet övezi, mint a nőit. A férfias tudás a közösség szempontjából világos, materiális bizonyítékai miatt tiszteletteljes. Erre vonatkozóan Voigt Vilmos írása a polihisztorizmusból szaktudománnyá váló folklorisztikát a finnugrisztika és a Kalevala hőseposzának elemzésében mutatja be.¹⁸ Ezen keresztül pedig rálátást nyerhetünk a hősepika szimbólumrendszerére, a folklorisztikai kutatástörténet fejlődésére és műfaji rendszerezésére. A női tudás viszont olyan területre vonatkozik, ami a test valamely belső folyamatát érinti, mint a betegség vagy a terhesség. A tudás nemének meghatározhatóságát Acsády Judit írja le,¹⁹ az elvesztett titkos női tudást Kisdi Barbara írása fogalmazza meg. Acsády a tudás férfias és nőies nemét munkahelyen betöltött pozíció-szerepvállalásokban elemzi. Kisdi írásának pedig legfontosabb mondanivalója egyértelműen az, hogy a posztmodern szüléskultúrában megtalálhatók a premodern preventív rítusok, azok átértékelése és használhatósága lényeges a szülés misztériumával kapcsolatban.²⁰ Az írás középpontjában a szülés elfelejtett tudására fókuszál. Felteszi a kérdést, miért hasznos az orvostudomány, mi a szerepe a szülés kultúrájában? Hiszen ez alapvetően a nők tudományterülete, az orvostudomány pedig elsődlegesen a férfiaké. A szülés misztériuma inkább nevezhető egy háromszemélyes eseménynek – két-személyes transzállapotnak, amiben a főszereplők az anya és a gyerek, akiknek segít a bába. A szülés folyamata pedig tényleg minden nőben kódolva van, benne lakik, de nem mindenki engedheti meg magának a mai világban, hogy az ösztöneire hagyatkozzon. A bába pedig, aki vezeti a szülést, tudja, mikor mit kell mondania, mikor minek kell

történnie, mert ez egy természetes úton lezajló folyamat. A posztmodern kultúrában pedig a szülés, mintegy önálló üzletágként segíti meg az anyát azal, hogy nem muszáj természetes úton megszülni gyermekét. Az orvostudomány segédletével természetesen sokkal több gyermek marad életben, mert a bábának nincs szikéje, hogy gátat vágjon, császármetszéssel segítsen, vagy ha komplikált a szülés, művi úton közbelépjen. Az orvostudomány kívülről kontrollált gyakorlatba átültetett és igazolt férfias jellegű elméleti tudása kerül ezáltal szembe a női ösztönös, rejtett tudással. Pedig a gyermek számára ez az első és legmeghatározóbb élmény az életében. Sikerül-e az anya testét átrendezve a világra, az életbe jutnia? Sikerül-e az első csatát megharcolnia az életért? Ez a misztikus folyamat pedig a népi kultúrában egyértelműen valláscentrikus. A megszentelésnek és a szenteltvíznek meghatározó szerepe van.

A vallásban megjelenő férfi-női szimbólumok – a hit mitológiája

Ide kívánczik sajátos szimbolikus női szerepként Szűz Mária és Jézus Krisztus esete. Önmagában a metaforikus megfeleltetés, mint a szeplőtelen fogantatás és a megváltó eljövetele bizonyításként szolgál Isten létezésére. A keresztény egyház temploma szimbolikus Szűz Máriával és az Anyaszentegyházat megtestesítő nőakkal azonos.²¹ Más szempontból Jézus testének és az emberi testnek is jelképe. Maga az oltár pedig az égi-földi kapcsolat helye, az áldozat bemutatására szolgáló szakrális centrum.²² Ilyesformán Jézus az Atya-Fiú-Szentlélek, Mária az asszony közvetítésével megtestesülő fogalom, ami a hitünket bizonyítja és erősíti. A papi klérus mégis önmegtartóztatást gyakorol, a középkor társadalmában pedig a nem átlagos szakrális tudástartalmat közöl és vet papírra. Az írás megjelenésével a tudás megőrizhetősége által pedig sajátos monopolhelyzetbe kerülnek. Az egyház a nők tudását mégis megtagadja, kivéve, ha nem válik önsanyargatása és áldozathozatala által maga is szentté. Így lesz Éva a Paradicsomban paráználkodó nő, akit „megront” a kígyó és ráveszi arra, hogy egyen a tudás fájának almájából. Okot formálnak arra, hogy legyen bűnbak a nő, és ezáltal lesz a gonosz megfeleltetése a kígyó és a bűn maga az alma, ami a száműzetést és vezeklést von maga után. Pedig valójában ezek is erős

18 Voigt 2020:165-184.

19 Acsády 2020:47-58.

20 Kisdi 2020:92.

21 Hoppál–Jankovics–Nagy–Szemadám 2010:296-297.

22 Hoppál–Jankovics–Nagy–Szemadám 2010:222.

szimbolikus jelentéssel bírnak. A kígyó eredetileg az élet forrása, az anyaméh, a körforgás, a megújulás szimbóluma. A fa őrlata, a felemelkedés jelképe.²³ Az alma a megismerés eszközeként a halhatatlanság és a tudás szimbóluma.²⁴ A néphitben pedig az egészség és a testi szerelem jelképe is.²⁵ A középkortól kezdve pedig a nők elsődlegesen a házasság szentségét megtestesítő feleségek szerepébe bújnak. Lehet-e a vallásban olyan szerelmi kapcsolódás, ami nem pusztán a testi megélés bűnét jelképezi? Papp Richárd írásában megjelenik a „kóser szex” kifejezése, ami magyarázatában mindkét fél személyiségének teljes egyesülését jelenti. Ez az „emelkedett egyesülés” megköti, hogy az ember személyiségének három összetevője, a test, a lélek és a szellem kapcsolódásának kell teljesülnie. Ez pedig a Tórában az Örökkévaló örömeire szolgál, és nemcsak a „szent cél érdekében” gyakorolható – természetesen a megfelelő szabályok betartásával.²⁶

A reneszánsz tudás antropocentrikus világnézetében az individuum, az emberi tehetség játssza a főszerepet. Modern tudás-mitológia kerül megfogalmazásra, amiben egymást kiegészítő tudományterületek lehetnek a művészet a tudomány és a filozófia. A tudomány művelése itt már nem a papok kiváltsága. Ezt Kálvin János teszi lehetővé a vallás reformációjával, amelyben utat enged a tudománynak, mely által a Teremtő bölcsességéről kaphatnak bizonyítékokat.²⁷ Ezáltal tehát a vallás és a tudás mítosza nem egymással ellentétes fogalmak. Sőt! A szabadkőművesek is alátámasztható módon a hit és az Isten nevében cselekszenek, ami megcáfolja azt az általánosan kialakult tévhitet, mely szerint valamiféle okkultista tanokkal foglalkoznak. Mennyiben lehet hagyománykövetés a szabadkőművesség? Mit is jelent valójában?

Szentpéteri Márton a szabadkőművesség anyagi kultúrája kutatásához címzett írásában az avatási rítusok és jelképek eszközeit felvonultató gyűjtemény nyel ismerteti meg az olvasókat. Teszi ezt azért, hogy rámutasson a kulturális antropológia azon területeire, amelyben találkozhat a design és az architektúra, jelentéshatás, szómaesztétika és performansz.²⁸ Sajnos a levéltári kutatás alapján csak a tárgyi emlékekkel ismerkedhetünk meg, de ha már mitológia

és vallás a téma, akkor szerintem ennek ismertetése is lényeges lehet éppen a tárgyi emlékek erőteljes szimbolikus jelentéstartalmái miatt. A szabadkőművesség alaptéziseit W. L. Wilmschurst írja le, amely állítása szerint az Ószövetségben a Királyok Könyvében, János és Pál leveleiben és a Jelenések Könyvében megjelenő szimbólumrendszeren alapszik.²⁹ Egyértelműen a szentírásban foglalt írásokra támaszkodik a szabadkőművesség egyetemes eszméje, ami az Istentől eredő tudásban való kiteljesedést jelenti. Három tantételt tekint alapvetésnek: ezek a testvéri szeretet, a hit és az igazság.³⁰ A négy elem vonzásában és az ellentétekben megtalált harmóniában a szomjoltó forrást keresik. A szomjúság a tudásra Salamon király és a két Hiram szövetségéből ered.³¹ Az építőmesterek és a király a tudás világosságának építőkockáit, a szellemi fejlődés lépcsőfokait határozzák meg. A kocka maga a Jelenések könyvében a hit attribútumaként épített város, Jeruzsálem a szentség, a fény őrzőjeként jelenik meg.³² A tanítvány, aki a tudásra szomjazik, természetes környezetéből kiválik, a sötétbe kerül, mint csiszolatlan kocka, ami a fénybe lépve keletről nyugat felé haladva a mesterek és saját maga által csiszoltatik, válik maga is mesterré. A páholy mesterei számára a nap jelenti a szellemi öntudatot, a lélek magasabb törekvéseit, a hold szellem és gondolat képességét.³³ A négy nemes erény, az igazságosság, a bölcsesség, a mértékletesség és a bátorság az, amik a tartóoszlopait képzik a szellem építkezésének és a kiteljesedés lehetőségének. A fő cél az egyéni fejlődésben a romlatlan test és a hitben merítkező szellemi kiműveltség.³⁴ A felvilágosodás eszméinek hatására szekularizálódó vallás és a klasszikus kor esztétikai-filozófiai értékrendjének újrafelfedezése szolgál a tudományosság megteremtésének lehetőségére. A vallás és a filozófia, az ész és a szív, a racionális és az irracionális szövetségében válik lehetségessé a lélek megnyilatkozására és fejlődésére. Több stációs fejlődésen keresztül válik a tanítványból mesterré, ennek fényében vállalhat a tanítvány tisztségeket és érheti el végül a nagymesteri címet. Ennek alapvető szimbólumai a kör, a négyzet és a háromszög. Ezeket a szimbólumokat a köpenyükön

23 Hoppál–Jankovics–Nagy–Szemadám 2010:161.

24 Hoppál–Jankovics–Nagy–Szemadám 2010:24.

25 Hoppál–Jankovics–Nagy–Szemadám 2010:25.

26 Papp 2017:70.

27 McGrath 1990:271.

28 Szentpéteri 2020:120.

29 Wilmschurst 1927:19.

30 Wilmschurst 1927:24.

31 Biblia 2002:355 Királyok könyve 1. 5. szakasz.

32 Lásd Wilmschurst 1927:20; Biblia 2002:303 János jelenésekről 21. szakasz.

33 Wilmschurst 1927:24.

34 Wilmschurst 1927:28-29.

viselik. A személyiségfejlődés szempontjából ezt a duális-dialektikus világot veszi alapvetésnek a szabadkőművesség, mint kívül-belül, jó-rossz, világosság-sötétség, aktív-passzív, férfi-nő, pozitív-negatív, Nap-Hold nem teljes egymás nélkül.³⁵ Az örök élet titka nem a mindennekfelett álló életben van, hanem a halál és az újjászületés elfogadásában. Ezért kell kijelentenuünk, hogy az okkultizmus nem azonos a szabadkőművesség eszmeiségével, az sokkal inkább az ezotéria megfoghatatlanságába burkolózik.

Hősök csarnoka – mint a tudás és a művészet mitikus dimenziói a társadalom színterén

Az egyik legizgalmasabb része a könyvnek az, amikor antropológiai szempontból megvilágításba kerül a kultúrhérosz értelmezése. A Gergely András írásából megtudhatjuk, hogy D'Artagnan származása teszi-e D'Artagnanná, vagy ennek épp az ellenkezője valósul meg? A társadalmi tér és népcsoport (ergo személyiség) kategóriáját az elemzésben kételyek ássák alá. Mégpedig olyan kételyek, amik a kutatóval azt engedik láttatni, hogy Gascogne azért Gascogne, mert D'Artagnan ott született. Ennek okán pedig mindenki oda valósi, onnan származik, azzá válik, aki ott él. Így és ennek hatására lesz a „Gascogne-i” asszimilálódott népcsoport és kiváltságos kategória, aki joggal büszke nemzeti hősré, az egykori gárdistára. Ez a sajátos szimbolikus töke pedig okot ad arra, hogy ez az irodalomban elhíresült és megdicsőült vitéz váljék olyan a társadalomban nemzetivé avanszáló kultúrhérosszá, amire fémjelezhető fogalom, mint márkanév építhető. Hovatovább turisztikai látványosság legyen, ami tetemes bevételt jelent a földrajzi hely és az állam számára.³⁶ Kiss Máté írásában a mitikus hős, mint az időtlen igazság kinyilatkoztatója lesz az antropológia tárgyának kulturális relativizmusába illeszthető. Tantalos és Sysiphos hősiessége és kiválasztottsága a titok és hatalom fogalomkörébe burkolózik Kiss írásában. Hősei, mint az Istenek kegyeltjei, halandóként olyan titkok tudóivá lesznek, amiket nem tudnak titokban tartani, gyarlóságukért pedig meg is kell kapják büntetésüket. Az Istenekkel való azonosulás vágya, vagy a halál kicselezése egyrészt az önfelmagasztalás, másrészt az örök életre vágyás csalhatatlan bizonyítékai. Ezekért az önös célokért pedig nem más az ár, mint

35 Wilmshurst 1927:52.

36 A. Gergely 2020:125-136.

az élet. Furcsa firtor és hatalmi játszma.³⁷ Fiáth Titanilla írásában ezt (a jelen társadalmára vonatkoztatva) a büntetésvégrehajtásban létező terápiás börtönként mutatja be. Írásában az önszabályozást és egyéni felelősséget neopaternalisztikus megközelítésben fókuszba helyező kognitív viselkedésterápiaként fogalmazza meg. A hangsúly a kontrollon van, ami a neopaternalizmus rendszerét megelőző büntetési gyakorlatban a résztvevő elítéltek szerint a bizonytalanság és az egyértelműség hiánya miatt elviselhetetlen és átláthatatlan volt. A bürokrácia hatalmi rendszerében sajátos, közvetett módon zajló fenyítés helyett a közösség lesz átnevelő és társadalmi reintegrációs színtér. A hatalom függhet-e olyan titkoltól, ami lehet kiismerhetetlenség, bizalmatlanság vagy esetlegesség? Vagy a hatalom maga a titok tudása és titkos társaság? Mint írásom előző részéből kiderült: a tudás hatalom, de csak a sötétséggel szemben. A tudás maga nem kérkedő, pláne akkor, ha azt egy titkos társaság műveli. Véleményem szerint a hatalom a félelmet tartja elsődleges manipulatív eszközének, nem a titkot. Épp ezért a hatalom nem a műveltség és a tudás funkcionális eszköze, hanem épp az ellenkezője, a nárcizmus és a nemtudás agresszív eszközeként megjelenő tartalom. Még egy kultúrhéroszt kell kiemelni a könyvben, ő pedig egyenesen a filmvászonról válik a nép hősévé – Ő Piedone, a 70-80-as évek spagetti-westernjének sztárja. Miért válhatott ő akkora hőssé, hogy még Budapesten szobrot is emeltek neki? A Kádár-rendszer kultúrpolitikájának cenzúrája számára ő volt az a „Nyugati” hős, aki megfelelt az átvilágításon. Muhr Anita írásában részletesen elemzi ezt a talán nem is annyira jelenkori kultuszt, ami polgári nevén Carlo Pedersolit övezi. Rávilágít arra a tényre, hogy aki a „nép közül való”, az lehet az erkölcs őre rendőrként, a szegények gyámoltója, a gyermekek és a nők védelmezője. Talán ez tette az ő alakját ennyire ikonikussá.³⁸ Fontos, hogy nem hatalommal vívta ki győzelmét a sorozatban, hanem csattanós pofonokkal a gyengék és az igazság védelmében elmaradhatatlan társával, Terence Hillel együtt. Figurája nemcsak megleckéztet, hanem pozitív oktató attitűddel is társul, a gonoszok jó útra térnek és még enni is kapnak Piedone

37 Kiss 2020:153-162.

38 Ilyen televíziós héroszok voltak még emlékeim szerint Izaura, a rabszolgalány, akinek kiszabadítására társadalmi összefogás szerveződött, vagy Esmeralda, aki a sorozatban megvakult és a szemtűtjére gyűjtést rendeztek.

asztalánál.³⁹ Hasonló rajongói attitűdöt fogalmaz meg Becker Dóra magyarországi animekultúráról, mint társadalmi jelenségről írt tanulmánya. Ahogy korábban már szóba került a jelenkori kultúrába áthelyezett mitikus hősök szimbolikus jelentés-tartalma Becker az „otakuk”, mint animerajongók világát mutatja be. Az „otaku” mint szó japánul kockát jelent, az „otaku” mint személy pedig a fanatikus rajongó.⁴⁰ Az írás érdekessége, hogy a hatalmi erős cenzúra miatt csak a világháború után kialakuló, a média aktuális trendje szerint változó anime képi világa lesz a manga képregényvilágának előtere, egyben egy sajátos viselkedést mutató társadalmi csoport fémjele és rajongás tárgya.

Maradván a hősök csarnokánál, ahol eddig férfiak lettek megemlítve, helyet kívánnak a hölgyek is. A könyvben meglehetősen különleges és sajátos példát találunk a női hősök megemlítésére. Már csak azért is, mert a színházantropológia tárgyában kerülnek bemutatásra. A hősök (mert valóban azok) ez esetben nemcsak a feldolgozott irodalom mitologikus alakjai, hanem rendezők, koreográfusok és előadók is. Kiváltképp azért, ahogyan az Iráni iszlám vallás szabályozásnak fejet hajtó, de határozott kiállásukat megtartó, mégis törekvő nőalakok kerülnek bemutatásra. A vallás és a hatalom hatása alatt Iránban a nők helyzete, öltözködése abszolút ellentéte az individuum megjeleníthetőségének. Sem társadalmi, sem művészi szinten „nincsenek”.⁴¹ Nemcsak a női mivolt ténye, de az emigráció lebegő feltétele, a hit és az identitás kérdése is témává válik a forradalom alatt zajló eseményekben a társadalmi köztudatban. Levko Esztella írásában pedig a művészet neutralizálására és rejtőzködő voltára mutat rá. A művészet erősen szubkulturális jellege és a színpadon megjelenő nőalakok rejtjeles lázadása ad bizonyosságot arról, hogy a társadalom nem vesztette el a teljes tiltás ellenére sem művészet felé irányuló érdeklődését. Talán ez az, ami cseppnyi reménysugárként jelentheti az egyszervolt szabadság ígéretét. Elsősorban a nemzetközi köztudatba épült be és vált különlegesen fontossá az a jelentéstartalom, amit közölni akar. Sem a vizsgált előadások témájában megjelenő Desdemona, sem Antigone alakja nem lehet sem lírai, sem költői, tehát maga

39 Muhr 2020:245-260.

40 Érdekes, hogy a mai fiatalság szlengjében is szerepel a „kockulás”, mint kifejezés, ami fanatikus net- és telefonfüggőséget jelent.

41 Társadalmi szinten erről született animációs film Persepolis címmel 2007-ben, ami talán sokkal mélyebb tartalmat is megjelenít.

a mozgásjelleg a koreográfus eszköztárából kizárja a női mozgás csípő és karok által megjeleníthető természetes női jellegét és valóságát. A táncoló alakok bő ruhába öltöztetett testek szinte bábszerű mozgása lesz közlésértékű és a testtartás gesztusaiba burkolt mondanivaló válik hangsúlyossá. Teszik ezt azért, hogy a forradalom áldozatait tegyék kultikus hősökké, ami csak talán egy pillanat műve, mégis a művészet által mitologikus szerepbe bújtatva kerülhetnek a társadalmi emlékezet terébe.⁴² Levko megemlíti még az egyik előadás fontos művészi csavarát is. A nők társadalmi helyzetéről sajátos infernoként lenge női ruhába öltöztetett férfi áll a beszélő szerepében. Így a főszereplőt nőként kiemelve saját kulturális és nemi kontextusából nőtársai burkolt véleményének adhat hangot, elkerülve a direkt illusztráció lehetőségét.⁴³ A hatalom és az erkölcs által szabályozott társadalom érzékenységevel gyakorol kritikát, ami a társadalmi cselekvés határainak egyértelmű meghaladása egy magasabb értékrendszer jegyében. A társadalom működését tekintve tehát egy megváltozott és kiemelt térben mutathatja meg mindazt az ellenpontot, ami a tiltások ellenére mégis legjobban jellemzi egyéni tulajdonságát. Azt pedig nemzeti sajátosságként kell értelmezni, hogy a hatalom mennyi intelligenciával tudja tolerálni a kritikát, mennyi szabadságot enged, ha enged a művészetnek? Hovatovább a társadalomban lehet-e különbséget tenni művészet és tudás között? Babos Orsolya tanulmányában az irodalom tudományos-fantasztikus területére kalauzol minket, rávilágítva arra a kísérleti térre, ahol következmények nélkül tesztelhetők az alkotók által megalkotott eszmék, ideológiák, politikai-társadalmi konstrukciók vagy találmányok. A science-fiction hatást gyakorol a személyiség képzeletvilágára, ezáltal közösségi kulturális térként felfogható, ami egészen az intergalaktikus térig terjed. Babos írásában Asimov, Lem és Dick irodalmi világát mutatja be. Sajnálatos, hogy nem került megemlítésre Lemmel kapcsolatban a *Solaris* Tarkovszkij által kultfilmként elhíresült, meghatározó ikonikus alkotása. (Már csak azért is, mert Dickkel kapcsolatban a *Szárnyas fejedelmű* igen.) Ez az a színtér, ami vizuális kultúraként a legkevésbé racionális, de mégis szimbolikus jelentéstartalmat közöl, közösségi

42 Itt mindenképpen meg kell említenünk, hogy Magyarországon az 1970-es években az aktuális, erősen cenzúrázott kulturális életben éppen Elektra alakjában találta meg vezéregyéniségét a megszülető Népszínház szellemisége. Lásd Ábrahám 2020:93.

43 Levko 2020:213-221.

kultúraként létező jelenség a ma társadalmában. Tillmann József A. írásában Hajas Tibor performer sajátos képzőművész-performer világa kerül bemutatásra. A szövegben furán keveredik a művészettudomány állandóan változó jelentésteremtése és a buddhisták dimenzió túli bardo-zónája, ami felfogható akár váróteremként, létközi állapotként vagy egyéni tudatállapotként is. A 70-es, 80-as évek fiatalságának performer akcióiban megfogalmazott politika-cenzúra ellenpontként testek által objektált művészi attitűd kerül bemutatásra, ami Nyugat-Európában elfogadott művészi formaként aposztrofált műfaj. A kortárs művészetet akkoriban a rejtett mondanivaló erőteljes szimbolikus megfogalmazása volt az alkotók sajátos eszköze, ami lassanként meghozta a kulturális változás lehetőségét. Számomra nem egyértelmű, hogy az írás alkotója mit kíván kiemelni? A performer egyediségét mint mitologikus hőst szeretné bemutatni, vagy magát a társadalmi színteret, amiben a művész agitál? A figyelem felkeltése és a performansz lényege a néző szeme láttára végbemenő változás konkrét, szabályozott fogalom üzenete, mintsem önkínzó transz. Transz és rítus? Emelkedett tudatállapot és határátlépés? Átlényegülés, vagy önként vállalt halál? Belső megélés, vagy performanszként közvetített személyes üzenet? Mindez szimbolikájában az élet értelme vagy a halál üzenete? Mint művészi megfogalmazás Körösvölgyi György írásában Losonczy István festő és Varga Ferenc szobrászművész alkotásaiban fellelhető párhuzamot próbálja megfogalmazni. Vélekedése szerint a szakrális mitológia hatja át kettőjük munkáját egyrészt formai megjelenítési módzatában, másrészt színhasználatában és technikai kivitelezésében. Egy szerelmi bánatot megjelenítő mitologikus nőalak, Ariandé alakja és fonala is említést nyer a könyvben. German Kinga írásában Antony Marchetti fotósorozata kerül középpontba. Nagymamája egykori vélt szerelmét, Pault próbálja a gép blendéjén keresztül látni, kinyomozni hollétét, felgombolyítani a fonalat, elhagyott helyeket végigjárni, emberi kapcsolatokat rekonstruálni az idő távlatában.

Jelentésfelhők-diskurzusterek a társadalmi tudás elemzésében – mint modern mitologikus színtér

Jelentős erénye a könyvnek, hogy az átértékelő, megújító gondolatoknak is helyet ad. A társadalom vizsgálata és a kutatási módszertan összevetésében

ki kell emelni Csáji László Koppány diskurzuselemzését és antropológiai diskurzuselemző analitikus módszerét.⁴⁴ A nyelvészeti módszerek alkalmazásának hibáira és elemzési területeinek kapcsolódási pontjainak hiányosságaira mutat rá. Ez azért fontos újítás, mert megteremti a lehetőségét az antropológia tudományterületének kiszélesítésére, felhívja a figyelmet alkalmazhatóságának egyszerűségére, módszertani alaposságára és a benne rejlő lehetőségekre. Kiemeli, hogy a kutatómunka során az elsődleges szempontrendszer, mint kulturális minta, narratíva, magatartás és értékviszonyulás érdekessége vagy szokatlansága után a lényeges pontokra kell helyezni a hangsúlyt, ami diszkurzív kompetenciaként funkcionál. Ezért aztán kutatóként a vizsgált csoportról narratív értékkonfigurációt, szubjektív viszonyulások skáláját kaphatjuk, ami releváns értékeket felmutató időbeli dinamikát is megjelenít. Ez pedig egy külső és belső hatásokat és értelmezési tereket megjelenítő diskurzustér-diskurzushorizont fogalmi megfelelőjét adja. A csoport kultúráját, hálózatrendszerét, mint diszkurzív formációt pedig antropológiai diskurzuselemzés alapján értelmezi. A leírást tartja lényegi pontnak, hiszen ennek alapján vehetők észre a vizsgált csoport viselkedési vagy értelmezési különbségei, és azok állandó változásai, amik a csoport dinamikájában és annak kontextusában teremtenek egységesebb képet. Albert Fruzsina írásában a barátság, mint fogalom kérdését járja körül. Bali János írásában pedig a mindennapok kulturális gyakorlatába beilleszkedő értékkövetési minták kerülnek megfogalmazásra. Írását a mindennapi életünkbe beépülő Távol-Kelet kulturális jegyeinek bemutatásának szenteli, mint a dél-koreai könnyűzene, a kínai porcelán, a kínai piac, a kifőzdék és a magyarság keleti egzotikum iránti érdeklődése. Bánhegyi György írásában pedig Spengler „A Nyugat alkonya” címmel megjelent könyvét vizsgálja. Spengler felvetése szerint a mitológia és a tudomány szerepét kutatja a kultúrkör belső folyamataiban. Történeti szempontrendszerű civilizációs-ciklikus kultúrakutatását tárja elénk, amiben a kultúrának szimbolikus szerepet tulajdonít. Ebben pedig része van a mitológiának, a vallásnak és a művészetnek. Mitológia és tudomány kapcsolatrendszerében jelentést kap a társadalmi normarendszerben fellelhető formális és informális tudástartalom.

A virtuális tér jelentésteréje pedig határozottan megkérdőjelezhető igazságtartalma szempontjából. Mégis a mai társadalomban különösen a fiatalok körében ez a megmásított virtuális valóság szerepét

44 Csáji 2020:287-308.

tekintve sokkal fontosabb szerepet tölt be, mint amilyen jelentéstartalmat hordoz. Maga a „hírérték” alacsony indexének nem tulajdonítanak jelentőséget és ezáltal befolyásolhatóbbá válnak a megosztott tartalmakkal kapcsolatban. Ez pedig annak a veszélyforrását hordja magában, hogy a valóság és a jelen elvesztheti a priori tekintélyét. A filterek és a technika vívmányainak segítségével, a média gondos együttműködésével az emberi méltóság és a becsület válik megkérdőjelezhetővé, ami szerintem alapvető emberi értéknek kellene álljon az emberek érdeklődési terében. Mint társadalmi térként megemlíthető fogalom ebben a térben is szerveződnek megosztott tartalmak iránt érdeklődő csoportok, férfiak és nők. A téma, mint virtuális tartalom pedig éppúgy lehet férfi és nő, ízlés és gusztus, dominancia és hierarchia, deviancia vagy szegregáció, vagy épp a vallás, amely témáját tekintve a könyv két írása is figyelmet szentel. Bíró A. Zoltán és Bodó Julianna írásában a székelyföldi magyarok által a romák ellenében indukált internetes felületen történő nyilvános abuzálását és társadalmi szintű integrációs problémáit mutatják be. Hétköznapi eseményen alapuló, a hit kérdéseit is felvonultató legitimált közösség- és identitásmegerősítő gyakorlatként, mint „biztos tudásként” fogalmazzák meg. Ha sokan vagyunk erősek is vagyunk? Ettől leszünk „magyarok”? Kamarás Iván írásában a katolikus egyházközösségi hitélet virtuális közösségi létét vizsgálja. A romló hitélet megújulását jelentő virtuális térben a közösségépítés kerül elsősorban fókuszba. Az elsősorban plébánia által üzemeltetett honlapok tartalmi között megtalálható a hitéletre vonatkozó hírek, az ökörsütés, a gerinctorna, a matematika-korrekpetálás, a burgonya- és hagymavásár, a táncház, a divatbemutató, a jóga és a csocsóbajnokság is. Kamarás írása rámutat, hogy a virtuális tér szerepe nem terjed ki a közösség növelésére. Inkább jelenti az aktuális trenddel való lépéstartást vagy a hatalmi kontroll lehetőségét. Annyi konzekvenciaként mindenképp levonható, ha jó katolikus közösségekbe tartozunk és a hitközség által meghirdetett jogfoglalkozáson veszünk részt, minimalizálódik annak a lehetősége, hogy démonokkal találkozzunk. A virtuális világban mely férfi és női szerep lehet heroikus? A herosz férfi szempontból az, aki a testét szteroidokkal táplálja, legnagyobb gondja a „herevasalás” és a celebszerep, vagy az, aki zenét szerez, darabot ír, koreográfiát alkot és a napi betevőért küzd? Feltehetjük ugyanezt a kérdést a nők szempontjából is, az-e a heroikus nőalak, aki a külsőjére helyezve a hangsúlyt bőr alatti szilikonfürdőben békés

oldalbordaként teli bukszával már a saját arcát sem tudja vállalni a tükörben, vagy az, aki minimálbérről gyerekeket oktat szinte misszionárius küzdelemben és egyre süllyedő renoméban? Az online tér egyszerűen elérhető, kapcsolatok nélküli arctalan valóságot teremt. Pont a névtelenség-arcnélküliség okán lehet színtere nyílt társadalmi, vagy akár személy elleni támadásoknak. A jövő szempontjából domináns kérdés lehet eldönteni, hogy mely emberi-társadalmi érték fontosabb, a külsín vagy a belbecs? Ez a gondolatébresztő tematika és a társadalmi terek horizontjának szélesebb felfogása különleges értéknek fogalmazható meg, ami a könyv használhatóságát nagymértékben növeli.

Összegzés

A könyv célja és erénye egyértelmű, a társadalom kutatásának szimbolikus jeleit és megújuló társadalmi tereit (mint vizuális kultúra, színházantropológia, diskurzuselemzés, és online tér) mutatja be. Én írásomban ennek mögöttes jelentéstartalmait tártam fel, ami a férfi-nő tudásban és életbeni összetartozását szimbolizálja. Látható, hogy a mitologikus szimbólumok a mai kulturális jelenségekben is fellelhetők és értelmezhetők (mint márkanév, design, architektúra, irodalom, film és performansz). Szimbolikus értelemben pedig jelenkori kultúránk sarokpontjait képzik. A társadalom közösségeinek szempontjából a támadás-támadhatóság célkeresztjében mindig a más, a furcsa vagy a különleges áll. A közösség megítélésben keveredik a tisztelet, a félelem és a megvetés. De mégis talán egyértelmű üzenetként valami sokkal mélyebb igazság izzik fel, a megértés és az elfogadás férfi-női viszonyában rejülő összetartozása. Minden felvázolt társadalmi egyenlőtlenség és hatalmi harc forrásaként én ezt vélem felsejleni. A nők pedig azért harcolnak az egyenjogúságukért, mert úgy érzik, ez nekik jár. De a lényeg nem a jogban van, hanem a tudásterület-felfogás-szerepkörben és ez pedig magának a nőiségnek természetszerű sajátja. A heroikus küzdelem az egyéniség egyedi tudásszomjában jelenik meg, ami megkülönbözteti a társadalom egészétől, ezért ő saját magát teszi kívülállóvá. A kulturális minta, normarendszer és értékkövetés szempontjából ez azért sarkalatos kérdés, mert a határátlépés ténye újító és haladást feltételező kulturális felfogást eredményezhet. Ez pedig az alkotó-befogadó és a társadalom részéről is jelentheti a megújulás lehetőségét. Létezik-e olyan férfi, aki úgy tudja a nőt

megszelídíteni, hogy erejét a „közös hajó” vitorlájába ereszte veszi hasznát? Létezik-e olyan náció vagy társadalmi csoport, ahol ez probléma nélkül lehetséges? A férfias dominancia és a hatalmi harc, mint társadalmi jelenség egyértelmű megmutatókövetési területe a kultúra és a tudomány. A hagyomány és az emlékezet pedig a mitológikus alakok és szimbolikus jelentések megőrzésének jelentésterületén Keleten és Nyugaton egyaránt. Írásom felmutatta mindezek értékkevetési és jelentésbeli különbözőségét. A Kapitány-házaspár tudományban betöltött szimbolikus szerepe ezért is követendő példaként áll a felnövekvő tudósgenerációk előtt. Legyen érték a férfi és a női tudás egyaránt, a társadalomban tudják értékelni és elismerni egymást, hogy ezáltal felvállalt szerepükben érvényesülhessenek. Írásomat Nagy László jövőnek küldött üzenetével zárom: „Ha lesz emberarcuk, csókolom őket, ha lesz emberi szellemük tudatom velük, üzenem nekik, csak ennyit tudtam tenni értük”.⁴⁵

Felhasznált irodalom

- A. Gergely András 2020 A mitikus gascon vitéz és az emlékezetvalóság – Tudás és Mítosz viszonya a hagyománykevetési és tudományos piacon. In *A Tudás Mítosza – Kapitány 70* (szerk. Antalóczy Tímea és Povedák István) MAKAT Modern Mitológiai Kutató Műhely, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Innovariant Nyomdaipari Kft, Budapest, 125-140.
- Ábrahám Nóra 2020 A 20. századi néptáncművészet táncantropológus szemmel. *Kultúra és Közösség* (IV). XI. évfolyam, 4:89-99.
- Acsády Judit 2020 A tudás neme – Gondolatok és adatok a tudomány működéséről. In *A Tudás Mítosza – Kapitány 70* (szerk. Antalóczy Tímea és Povedák István) MAKAT Modern Mitológiai Kutató Műhely, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Innovariant Nyomdaipari Kft, Budapest, 47-58.
- Antalóczy Tímea – Povedák István szerk. 2020 *A Tudás Mítosza – Kapitány 70* MAKAT Modern Mitológiai Kutató Műhely, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Innovariant Nyomdaipari Kft, Budapest.
- Antalóczy Tímea – Povedák István 2020 A Kapitány-Mítosz. In *A Tudás Mítosza – Kapitány 70* MAKAT Modern Mitológiai Kutató Műhely, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Innovariant Nyomdaipari Kft, Budapest, 9-16.
- Csáji László Koppány 2020 Jelentéskövetők, diskurzusterek és diskurzushorizontok – Hogyan alkalmazhatók a hálózatelmélet, a diskurzus-elemzés és a kognitív szemantika eredményei az antropológiában. In *A Tudás Mítosza – Kapitány 70* (szerk. Antalóczy Tímea és Povedák István) MAKAT Modern Mitológiai Kutató Műhely, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Innovariant Nyomdaipari Kft, Budapest, 287-308.
- Csiffáry Tamás 2008 Mitológiai Lexikon A-Z-ig Könyvmíves Könyvkiadó, Budapest.
- Halbwachs, Maurice 2021 *A társadalmi emlékezés keretei*. (Fordította Simon Vanda, Marádi Krisztina) Specimina Ethnographica (sorozatszerkesztő Keményfi Róbert) L'Harmattan Kiadó – Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, Budapest.
- Hamvas Béla 1943 Láthatatlan történet – Héloise és Abélard története. Online: <https://web.archive.org/web/20130216033801/http://hamvasbela.org/szavak/heloise.html> (Letöltés 2021.07.13)
- Hoppál Mihály – Jankovics Marcell – Nagy András – Szemadám György 2010 *Jelképtár*. Helikon Kiadó, Budapest.
- Jankovics Marcell 1996 *A Nap könyve*. Csokonai Kiadó, Debrecen.
- Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor 1995 *Rejtjelek 2. Fejezetek a mindennapi élet antropológiájából*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest.
- Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor 2020 A tudás mítoszána történetéből. In *A Tudás Mítosza – Kapitány 70* (szerk. Antalóczy Tímea és Povedák István) MAKAT Modern Mitológiai Kutató Műhely, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Innovariant Nyomdaipari Kft, Budapest, 27-46.
- Károli Gáspár (ford.) 2002 *Szent Biblia*. Boldog Élet Alapítvány, Budapest.
- Kisdi Barbara 2020 Az elveszített tudás – Az ősi szüléskód nyomában. In *A Tudás Mítosza – Kapitány 70* (szerk. Antalóczy Tímea és Povedák István) MAKAT Modern Mitológiai Kutató Műhely, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Innovariant Nyomdaipari Kft, Budapest, 85-100.

45 <https://www.youtube.com/watch?v=VZD-ahtExvE>

- Kiss Máté 2020 Titkos tudás és a hatalom birto-
kosa. In *A Tudás Mítosza – Kapitány 70* (szerk.
Antalóczy Tímea és Povedák István) MAKAT
Modern Mitológiai Kutató Műhely, Moholy-
Nagy Művészeti Egyetem, Innovariant Nyom-
daipari Kft, Budapest, 153-164.
- Levko Esztella 2020 Társadalmi érzékenység az
iráni kortárs előadóművészetekben. In *A Tudás
mítosza – Kapitány 70* (szerk. Antalóczy Tímea
és Povedák István) MAKAT Modern Mitoló-
giakutató Műhely, Moholy-Nagy Művészeti
Egyetem, Innovariant Nyomdaipari Kft,
Budapest, 213-222.
- McGrath, Allister E. 1990 *Kálvin*. Osiris Kiadó,
Budapest.
- Muhr Anita 2020 Bud Spencer magyarországi
kultuszának kialakulása a Piedone-filmeken
keresztül. In *A Tudás Mítosza – Kapitány 70*
(szerk. Antalóczy Tímea és Povedák István)
MAKAT Modern Mitológiai Kutató Műhely,
Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Innovariant
Nyomdaipari Kft, Budapest, 245-266.
- Nagy László interjú: [https://www.youtube.com/
watch?v=VZD-ahtExvE](https://www.youtube.com/watch?v=VZD-ahtExvE) (letöltés: 2021.07.13)
- Papp Richárd 2017 Body and soul, and thats all?
Test és lélek kulturális jelentéseiről. *Kultúra és
Közösség* (IV.) VIII. évf. IV:65-73.
- Szentpéteri Márton 2020 Az ismeretlen Löwen-
testvérek cserepezője – Adalék a szabadkőmű-
vesség anyagi kultúrájának kutatásához. In *A
Tudás Mítosza – Kapitány 70* (szerk. Antalóczy
Tímea és Povedák István) MAKAT Modern
Mitológiai Kutató Műhely, Moholy-Nagy Művé-
szeti Egyetem, Innovariant Nyomdaipari Kft,
Budapest, 117-214.
- Voigt Vilmos 2020 A szaktudományos folklorisz-
tika korszaka és eredményei finnugrisztikai
szemszögből. In *A Tudás Mítosza – Kapitány
70* MAKAT Modern Mitológiai Kutató Műhely,
Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Innovariant
Nyomdaipari Kft, Budapest, 165-184.
- Wilmhurst, W. L. 1927 *A Szabadkőművesség
filozófiája*. Hermit Könyvkiadó, Buda-
pest. Online: [https://sviluppolocale2020.
org/111412-a-szabadkomuvesseg-filozofiaja](https://sviluppolocale2020.org/111412-a-szabadkomuvesseg-filozofiaja)